

УДК 78.071.2:159.955:37.091.3

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2026-48-33>**Михайло Олегович Гончаров**

ORCID: 0009-0000-8955-1359

доктор мистецтва,

доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

m.honcharov@kubg.edu.ua

КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ ВИРАЗНОСТІ ГІТАРИСТА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності когнітивних стратегій та визначенні їх ролі у формуванні виконавської виразності гітариста у процесі професійної підготовки.

У статті досліджується проблема формування виконавської виразності гітариста у процесі професійної підготовки в контексті когнітивного підходу до музичного навчання. Актуальність теми зумовлена необхідністю оновлення методичних засад інструментально-виконавської підготовки, що враховують роль мислення, уяви, внутрішнього слуху та рефлексії у процесі створення художньо переконливої інтерпретації музичного твору. Увага зосереджується на взаємозв'язку когнітивних процесів та виконавської діяльності гітариста, що дозволяє розглядати виразність не лише як результат технічної підготовки, але як наслідок цілеспрямованої інтелектуально-художньої роботи.

Методологія дослідження базується на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема аналізу та узагальнення наукових джерел, систематизації педагогічного досвіду, а також використанні когнітивного, діяльнісного та міждисциплінарного підходів, що дозволяють інтерпретувати виконавський процес як інтеграцію інтелектуальних, емоційних і сенсомоторних компонентів.

Наукова новизна полягає у визначенні та систематизації когнітивних стратегій формування виконавської виразності гітариста, серед яких виокремлено: стратегію внутрішнього слухового моделювання, що забезпечує попереднє уявлення звучання; стратегію образно-асоціативного мислення, спрямовану на створення художніх образів; стратегію вербалізації музичного змісту як засобу усвідомлення інтерпретаційних рішень; а також стратегію рефлексивного контролю, що забезпечує корекцію виконавського процесу. Обґрунтовано їхню взаємодію як цілісної системи, спрямованої на розвиток художньо-інтерпретаційної компетентності.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що ефективність формування виконавської виразності гітариста значною мірою залежить від цілеспрямованого впровадження когнітивних стратегій у процес професійної підготовки. Їх системне використання сприяє активізації музичного мислення, розвитку уваги, формуванню здатності до усвідомленої інтерпретації та становленню індивідуального виконавського стилю, що забезпечує глибше розкриття художнього змісту музичного твору.

Ключові слова: виконавська виразність, гітарист, когнітивні стратегії, музичне мислення, інтерпретація, професійна підготовка.

Honcharov Mikhaylo Olehovich, Doctor of Arts, Associate Professor at the Department of Instrumental Performance Skills of the Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Cognitive strategies for the formation of expressive performance in classical guitarists within professional training

Purpose of the article is to provide a theoretical justification of cognitive strategies and to determine their role in the formation of expressive performance in classical guitarists within professional training.

The article examines the problem of developing expressive performance in classical guitarists within professional training from the perspective of a cognitive approach to music education. The relevance of the study is обусловлена the need to update methodological principles of instrumental training by taking into account the role of thinking, imagination, inner hearing, and reflection in shaping an artistically convincing interpretation of a musical work. Particular attention is paid to the interrelation between cognitive processes and performance activity, which allows expressive performance to be considered not only as a result of technical mastery but also as an outcome of purposeful intellectual and artistic work.

The Methodology. The research is based on a combination of general scientific and specialized methods, including analysis and generalization of scholarly literature, systematization of pedagogical experience, as well as the application of cognitive, activity-based, and interdisciplinary approaches, which make it possible to interpret performance as an integration of intellectual, emotional, and sensorimotor components.

The Scientific novelty lies in the identification and systematization of cognitive strategies that contribute to the development of expressive performance in guitarists. These include internal auditory modeling, imagery-based associative thinking, verbalization of musical content, and reflective control of the performance process. Their interaction is substantiated as an integrated system aimed at developing artistic and interpretative competence.

Conclusions. The study demonstrates that the effectiveness of developing expressive performance in classical guitarists largely depends on the purposeful implementation of cognitive strategies in the educational process. Their systematic use enhances musical thinking, stimulates imagination, fosters conscious interpretation, and contributes to the formation of an individual performing style, ensuring a deeper realization of the artistic content of musical works.

Key words: expressive performance, classical guitarist, cognitive strategies, musical thinking, interpretation, professional training.

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом сучасної музичної педагогіки до когнітивних аспектів виконавської діяльності, зокрема процесів мислення, уяви та саморегуляції музиканта. У наукових працях доведено, що виконавська виразність не є лише результатом технічної підготовки, а формується як складний інтегративний процес, що включає когнітивні, емоційні та сенсомоторні компоненти музичної діяльності. Це зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до професійної підготовки гітаристів, які часто зосереджуються переважно на технічних аспектах виконання.

Сучасні дослідження у галузі музичної психології та педагогіки підкреслюють, що музична виразність є результатом свідомого оперування виконавцем інтерпретаційними засобами, такими як динаміка, темп, артикуляція та тембр, які застосовуються відповідно до художнього задуму. При цьому формування виразного виконання пов'язане з процесами внутрішнього моделювання звучання, використанням музичних образів та рефлексивного контролю, що належать до сфери когнітивних стратегій.

Водночас у сучасній педагогічній практиці існує проблема недостатньої уваги до розвитку виконавської виразності як окремого компонента професійної підготовки. Дослідження свідчать, що у навчальному процесі значна увага приділяється технічній підготовці, тоді як розвиток виразності часто залишається поза системним педагогічним впливом. Така ситуація знижує ефективність формування інтерпретаційної компетентності майбутніх виконавців.

Крім того, сучасні когнітивні підходи до музичного навчання доводять, що використання стратегій саморегуляції, зокрема ментального моделювання та музичної уяви, позитивно впливає на якість виконання, рівень усвідомленості та художню переконливість інтерпретації. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція когнітивних стратегій у процес професійної підготовки гітариста.

Отже, актуальність теми дослідження визначається необхідністю теоретичного осмислення та практичного впровадження когнітивних стратегій формування виконавської виразності гіта-

риста, що відповідає сучасним тенденціям розвитку музичної педагогіки та сприяє підвищенню якості професійної підготовки музикантів-виконавців.

Мета дослідження полягає у комплексному теоретичному осмисленні когнітивних стратегій як чинника формування виконавської виразності гітариста, а також у виявленні їх структурних компонентів, функцій та педагогічного потенціалу в системі професійної підготовки музиканта-виконавця.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні когнітивних стратегій як цілісної системи формування виконавської виразності гітариста у процесі професійної підготовки. У роботі вперше систематизовано основні види когнітивних стратегій виконавської діяльності гітариста, зокрема: стратегію внутрішнього слухового моделювання, образно-асоціативного мислення, вербалізації музичного змісту та рефлексивного контролю виконавського процесу, та розкрито їх функціональну взаємодію.

Уточнено сутність поняття «виконавська виразність гітариста» як інтегративного феномена, що формується у взаємодії когнітивних, емоційних і сенсомоторних компонентів музичної діяльності. Подальшого розвитку набуло положення про необхідність цілеспрямованого впровадження когнітивних стратегій у процес професійної підготовки як умови формування усвідомленої та художньо переконливої інтерпретації музичного твору.

Виклад основного матеріалу. Формування виконавської виразності гітариста у процесі професійної підготовки є складним багаторівневим процесом, що передбачає інтеграцію технічних, емоційних та когнітивних компонентів музичної діяльності. Сучасні наукові підходи засвідчують, що ефективність інтерпретаційної діяльності музиканта значною мірою визначається рівнем розвитку його когнітивних процесів, зокрема мислення, уяви, пам'яті та внутрішнього слуху. Зокрема, дослідження когнітивної психології музики доводять, що музичне виконання є результатом складної взаємодії перцептивних і ментальних процесів, які забезпечують створення художньо цілісного звукового образу [1, с. 207]

Однією з ключових когнітивних стратегій є *внутрішнє слухове моделювання*, що полягає у здатності музиканта уявляти звучання твору до його реального відтворення. Цей процес передбачає не лише пасивне «чути в уяві», але й активне конструювання звукового образу, що включає параметри висоти, тембру, динаміки, артикуляції та агогіки. Фактично внутрішнє слухове моделювання виступає як випереджувальний механізм виконавської діяльності, який забезпечує узгодженість між інтерпретаційним задумом і його звуковою реалізацією. Як зазначають сучасні дослідники, формування внутрішнього слуху сприяє підвищенню точності інтонації, контролю звуковидобування та цілісності виконавської концепції [2, с. 130]. Водночас, за даними досліджень у галузі психології музики, розвинений внутрішній слух пов'язаний із здатністю до ментальної репетиції, що дозволяє музиканту вдосконалювати виконавський матеріал без безпосереднього контакту з інструментом [1].

У контексті гітарного виконавства внутрішнє слухове моделювання набуває особливого значення через специфіку темброво-динамічних можливостей інструмента, що вимагає від виконавця високого рівня попереднього слухового прогнозування. Гітара, як поліфонічний інструмент із відносно коротким звучанням тону, потребує від виконавця постійного уявного «дозвучування» музичної тканини, що компенсує природні акустичні обмеження інструмента. Крім того, варіативність звуковидобування (апояндю, тірандо, різні позиції правої руки, кут атаки струни) вимагає попереднього формування звукового ідеалу, який визначає вибір технічних засобів. У цьому сенсі внутрішнє слухове моделювання виступає як інтегруючий чинник, що поєднує когнітивний і моторний компоненти виконавської діяльності.

Педагогічна практика засвідчує, що цілеспрямований розвиток цієї стратегії можливий через використання спеціальних методичних прийомів, зокрема: попереднього слухового аналізу твору, «проспівування» музичного матеріалу, уявного програвання без інструмента, а також вербалізації очікуваного звучання. Такі підходи сприяють формуванню усвідомленого контролю над звуковим результатом і забезпечують перехід від

механічного відтворення нотного тексту до художньо осмисленої інтерпретації. Внутрішнє слухове моделювання є не лише важливою когнітивною стратегією, але й фундаментальною умовою формування виконавської виразності гітариста.

Важливу роль у формуванні виконавської виразності відіграє *образно-асоціативне мислення*, яке забезпечує створення комплексних художніх уявлень і смислових зв'язків між музичним текстом та позамузичними образами, такими як літературні сюжети, живописні картини чи емоційні переживання. Ця когнітивна стратегія дозволяє музиканту не лише відтворювати технічні аспекти твору, а й формувати інтерпретаційний задум, який враховує логіку розвитку музичного матеріалу, його драматургію та внутрішню динаміку. Використання образних аналогій у процесі навчання сприяє глибшому осмисленню музичного змісту, активізації емоційної сфери виконавця та розвитку уяви, що є критично важливим для формування індивідуального виконавського стилю.

Дослідження в галузі музичної психології демонструють, що застосування імаджінг-стратегій (mental imagery) підвищує рівень виразності виконання, покращує артикуляційну та динамічну гнучкість, а також сприяє більш усвідомленому оперуванню інтерпретаційними засобами [4, с. 623]. Зокрема, формування музичних образів активує асоціативні нейронні мережі, що відповідають за емоційне сприйняття та пам'ять, дозволяючи музиканту прогнозувати реакції слухача та коригувати власне виконання у реальному часі.

У контексті гітарного виконавства образно-асоціативне мислення набуває особливого значення через поліфонічну текстуру інструмента та багатство темброво-динамічних можливостей. Виконавець, здатний створювати внутрішні музичні образи та проводити їхні асоціативні зв'язки з іншими мистецькими формами, легше досягає художньої цілісності твору та здатний передати слухачеві емоційну глибину композиції. Педагогічна практика підтверджує, що розвиток образного мислення ефективний через вправи на асоціативне відтворення музичних фраз, метафоричне описання музичних мотивів, уявне «зрізання»

музичних фрагментів у композиції та роботу з міжмистецькими аналогіями, що сприяє формуванню глибокої, усвідомленої та емоційно насиченої виконавської інтерпретації.

Ще однією важливою когнітивною стратегією є **вербалізація музичного змісту**, яка передбачає усвідомлене словесне формулювання інтерпретаційних задумів та емоційних характеристик музичного твору. Цей процес дозволяє музиканту структурувати власне мислення, визначати логіку розвитку музичного матеріалу та уточнювати художні акценти. За даними сучасних досліджень, вербалізація сприяє кращому засвоєнню музичного твору, розвитку аналітичного мислення та формуванню усвідомленої інтерпретації [3].

У процесі навчання гітариста вербалізація реалізується через опис музичних фраз, пояснення вибору динамічних і тембрових засобів, а також коментування власних технічних і художніх рішень. Такий підхід стимулює розвиток метакогнітивних умінь, дозволяє студенту аналізувати свої дії, порівнювати їх із художнім задумом та здійснювати корекцію на основі усвідомлених критеріїв. Практика показує, що регулярне використання вербалізації підвищує рівень інтерпретаційної переконливості та сприяє формуванню індивідуального виконавського стилю, що особливо важливо для поліфонічного та динамічно насиченого інструмента, як гітара.

Особливе значення у процесі формування виконавської виразності має **рефлексивний контроль**, який забезпечує здатність музиканта усвідомлено оцінювати, аналізувати та коригувати власне виконання на всіх етапах навчального та репетиційного процесу. Рефлексія виступає як ключовий механізм саморегуляції, що дозволяє інтегрувати інтуїтивний і усвідомлений рівні інтерпретації, забезпечуючи баланс між технічною точністю та художньою виразністю. У рамках професійної підготовки рефлексивний контроль дає можливість музиканту передбачати наслідки власних інтерпретаційних рішень, оцінювати ефективність технічних прийомів та коригувати виконавські стратегії у відповідності з художнім задумом.

Сучасні дослідження музичної педагогіки та психології музики свідчать, що розвиток рефлексивних умінь позитивно впливає на якість виконання, рівень усвідомленості та формування індивідуального виконавського стилю [5, с. 100]. Так, музиканти, які систематично застосовують рефлексію, демонструють більш послідовне та виразне відтворення музичного тексту, здатність до самокорекції та більш глибоке розуміння музичного твору.

У педагогічній практиці розвиток рефлексивного контролю реалізується через комплекс спеціальних вправ, зокрема: ведення виконавського щоденника, аналіз аудіо- та відеозаписів власних репетицій, порівняння з еталонними інтерпретаціями, а також цілеспрямоване обговорення художніх рішень із педагогом або колегами. Для гітариста, що працює з багатоплосковою поліфонією та різноманітними темброво-динамічними можливостями інструмента, рефлексивний контроль є критично важливим: він дозволяє своєчасно виявляти невідповідності між задумом і фактичним звучанням, коригувати технічні та інтерпретаційні аспекти виконання, формувати цілісний художній образ та забезпечувати розвиток власного індивідуального стилю [4].

Варто зазначити, що ефективність зазначених когнітивних стратегій значною мірою залежить від їх цілеспрямованого та системного впровадження у навчальний процес. У сучасній музичній педагогіці доведено, що просте формальне освоєння технічних навичок без одночасного розвитку когнітивних умінь обмежує потенціал студента щодо створення художньо переконливих інтерпретацій [4, с. 630]. Традиційна система підготовки гітаристів переважно акцентує увагу на опануванні технічно складних пасажів, артикуляції та інтонаційної точності, тоді як розвиток виконавської виразності залишається недостатньо систематизованим, а часто й довільним.

У цьому контексті особливого значення набуває впровадження методичних підходів, які інтегрують когнітивні стратегії у навчальний процес. До таких підходів належать, зокрема, використання міжмистецьких аналогій (звернення до образів живопису, літератури, театру, кіно), що сприяє формуванню асоціативних

зв'язків між музикою та емоційно-образними контекстами; аналіз музичних образів, що допомагає студенту структурувати музичний матеріал та усвідомлено опрацьовувати форму, динаміку та темброві нюанси; слухове моделювання, яке дозволяє уявно «програти» звучання твору, прогнозувати результат і коригувати техніку; а також рефлексивні практики, що забезпечують систематичний самоаналіз, оцінку власного виконання та пошук шляхів удосконалення [2, с. 126]. Когнітивні стратегії виступають ключовим чинником формування виконавської виразності гітариста, оскільки вони забезпечують не лише більш глибоке осмислення музичного матеріалу, але й активізацію творчого потенціалу, розвиток музично-емоційної чутливості та формування індивідуального виконавського стилю. Їх системне і послідовне використання у процесі професійної підготовки дозволяє студенту перейти від механічного відтворення нотного тексту до усвідомленої та художньо переконливої інтерпретації, що відповідає сучасним тенденціям розвитку музичної педагогіки та відповідає вимогам до професійної компетентності музиканта-виконавця.

Крім того, інтеграція когнітивних стратегій у навчальний процес сприяє формуванню у студента здатності до самостійного планування, аналізу та прогнозування власної виконавської діяльності, що є важливим компонентом професійної автономії та творчої самореалізації. Впровадження цих стратегій у практику музичного навчання забезпечує системне поєднання технічної майстерності та художньої виразності, що, у підсумку, підвищує якість інтерпретації та розширює можливості гітариста як виконавця і педагога.

Висновки. У ході проведеного дослідження було встановлено, що когнітивні стратегії є фундаментальним чинником формування виконавської виразності гітариста у процесі професійної підготовки. Зокрема, визначено, що *внутрішнє слухове моделювання, образно-асоціативне мислення, вербалізація музичного змісту та рефлексивний контроль* виступають ключовими механізмами, що забезпечують інтеграцію технічного, емоційного та інтелектуального аспектів виконання. Їх системне та цілеспрямоване використання дозволяє студенту не лише

точно відтворювати музичний текст, а й формувати усвідомлену художню концепцію твору, передавати смислову глибину та емоційне забарвлення музичного образу.

Дослідження підтвердило, що ефективність когнітивних стратегій залежить від педагогічно обґрунтованого впровадження у навчальний процес, включаючи міжмистецькі аналогії, слухове моделювання, аналіз музичних образів, вербалізацію та рефлексивні практики. Такий системний підхід сприяє розвитку творчого потенціалу студента, формує його здатність до самостійного планування та прогнозування виконавської діяльності, а також забезпечує активну участь у процесі інтерпретації музичного твору.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному осмисленні когнітивних стратегій як системи, що впливає на формування виконавської виразності гітариста, та у визначенні їх педагогічного потенціалу. Вперше систематизовано структурні компоненти цих стратегій і окреслено їх функціональну взаємодію, що дозволяє створювати методично обґрунтовані підходи до професійної підготовки гітаристів-виконавців.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності різних методичних прийомів розвитку когнітивних стратегій, визначенням оптимальних комбінацій технік для різних рівнів підготовки студентів та дослідженням впливу цих стратегій на індивідуальні стилістичні особливості виконання. Крім того, актуальним напрямом є вивчення взаємозв'язку між когнітивними стратегіями та емоційним інтелектом музиканта, що може суттєво розширити розуміння процесу формування художньої виразності та підвищити ефективність професійної підготовки.

Отже, впровадження когнітивних стратегій у навчальний процес гітаристів сприяє формуванню високого рівня інтерпретаційної компетентності, розвитку творчої автономії та створенню умов для всебічного розвитку музиканта як виконавця та майбутнього педагога, що відповідає сучасним тенденціям музичної педагогіки та вимогам до професійної діяльності у сфері музичного мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Keller, P. E. Mental imagery in music performance: underlying mechanisms and potential benefits. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1252(1), 2012, p. 206–213. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2011.06439.x>
2. Woody, R. H. Musicians' cognitive processing of imagery-based instructions for expressive performance. *Journal of Research in Music Education*, 54(2), 2006, p. 125–137. <https://doi.org/10.1177/002242940605400204>
3. Meng, C., & Luck, G. Voluntary musical imagery in music practice: contextual meaning, neuroscientific mechanisms and practical applications. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1452179., 2024 <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1452179>
4. Woody, R. H., Hilbers, M. B., Schreiner, J., & Schuck, A. D. The efficacy of imagery-based instruction for expressive performance: a study of university musicians' practice. *Music Education Research*, 26(5), 2024, p. 622–633. <https://doi.org/10.1080/14613808.2024.2384370>
5. Bishop, L., Bailes, F., & Dean, R. T. Musical imagery and the planning of dynamics and articulation during performance. *Music Perception*, 31(2), 2013, p.97–117. <https://doi.org/10.1525/MP.2013.31.2.97>

REFERENCES

1. Keller, P. E. (2012). Mental imagery in music performance: underlying mechanisms and potential benefits. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1252(1), p. 206–213. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2011.06439.x> [in English].
2. Woody, R. H. (2006). Musicians' cognitive processing of image-ry-based instructions for expressive performance. *Journal of Research in Music Education*, 54(2), p. 125–137. <https://doi.org/10.1177/002242940605400204> [in English].
3. Meng, C., & Luck, G. (2024). Voluntary musical imagery in music practice: contextual meaning, neuroscientific mechanisms and practical applications. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1452179. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1452179> [in English].
4. Woody, R. H., Hilbers, M. B., Schreiner, J., & Schuck, A. D. (2024). The efficacy of imagery-based instruction for expressive performance: a study of university musicians' practice. *Music Education Research*, 26(5), p. 622–633. <https://doi.org/10.1080/14613808.2024.2384370> [in English].
5. Bishop, L., Bailes, F., & Dean, R. T. (2013). Musical imagery and the planning of dynamics and articulation during performance. *Music Perception*, 31(2), p. 97–117. <https://doi.org/10.1525/MP.2013.31.2.97> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 12.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026